

DOI: 10.31548/hspedagog14(4).2023.134-147

УДК 378.4:347.78(477)

**ВНУТРІШНЯ СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ****ШИНКАРУК О. В.**, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації**Національний університет біоресурсів і природокористування України**

E-mail: aleksandra.shyn5@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-5494-1370

Анотація. Інтеграція вітчизняної системи вищої освіти до європейського освітнього простору обумовила запровадження у практику закладів вищої освіти системи дотримання стандартів академічної доброчесності. На законодавчому рівні прийнято Нову редакцію Закону України «Про вищу освіту» (2017). Важливим детермінуючим фактором запровадження системи дотримання етичних норм у вітчизняних закладах вищої освіти стала діяльність Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти, що із 2019 року розпочала акредитацію освітніх програм, у процесі якої необхідно розкрити практику і процедури дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу. У жовтні 2019 року Національною агенцією затверджено «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» на основі кращих європейських і вітчизняних практик. Контент аналіз даних Рекомендацій свідчить, що університетська система забезпечення академічної доброчесності складається із таких складових: 1) нормативна база (Кодекси, Положення); 2) структурні підрозділи та уповноважені комісії (Комісії, Групи сприяння); 3) інформаційна база (сайти, рубрики, інформаційні та методичні матеріали); 4) інструменти впровадження принципів академічної доброчесності в освітню і наукову діяльність університету (підвищення кваліфікації, онлайн курси, лекції та тренінги, інформаційно-консультативний супровід); 5) інструменти контролю дотримання академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності (анкетування учасників освітньо-наукового процесу, перевірка робіт на наявність ознак академічного плагіату).

Ключові слова: академічна культура, академічна доброчесність, внутрішня система забезпечення якості, заклади вищої освіти, здобувачі вищої освіти.

Актуальність (Introduction). В умовах сьогодення гостро постає необхідність удосконалення системи внутрішнього забезпечення якості освіти, у тому числі з акцентом на формування культури академічної доброчесності. Подолання академічної недоброчесності, дотримання морально-етичних принципів на усіх ланках освітнього процесу буде успішним за умови проведення системної роботи з впровадження дієвих механізмів дотримання морально-етичних норм поведінки усіма представниками академічної спільноти.

Мета (Purpose). Мета статті полягає у вивченні особливостей впровадження системи забезпечення академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти в контексті європейських стандартів та рекомендацій.

Результати (Results). Нова редакція Закону України «Про вищу освіту» (у редакції 2017) започаткувала дієвий механізм запобігання порушенням академічної етики – прозорість і підзвітність діяльності вищих навчальних закладів. На думку Т. Добко і В. Турчиновського: «немає кращих ліків від кору-

пції, ніж забезпечення прозорості повноважень, процедур і результатів інституційної діяльності» [5].

Відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [21] заклади вищої освіти повинні мати оприлюднену політику забезпечення якості, що передбачає: організацію системи забезпечення якості; відповідальність за забезпечення якості освіти усіх учасників освітнього процесу; академічну чесність і свободу і в той же час протидію проявам академічного шахрайства; запобігання будь-яким проявам нетолерантності чи дискримінації проти студентів або викладачів; залучення зовнішніх сторін до забезпечення якості освіти.

Саме на дотримання принципів ESG формуються внутрішні системи забезпечення якості освіти закладів вищої освіти України, що створює умови дотримання академічної культури усіма учасниками освітнього процесу і попереджує прояви академічної недоброочесності.

На підставі вивчення європейського досвіду організації науково-освітнього процесу Д. Соповою сформульовані рекомендації щодо напрямів імплементації зарубіжного досвіду розвитку академічної доброчесності в українську систему вищої освіти [20]: законодавчий; інституційний; змістовно-організаційний – вивчення дисципліни «Академічне письмо»; забезпечення морально-етичного розвитку здобувачів вищої освіти; регулювальний; надання підтримки тим, хто дотримується норм та правил, створення загального реєстру академічних порушень.

Практичні рекомендації щодо приєднання вітчизняних закладів вищої до європейського університетського співтовариства для реалізації стратегії запобігання академічної недоброочесності та розвитку академічної культури

сформулювали Є. Суліма і С. Деніжна [22]:

а) визначення міжнародних стандартів академічної доброчесності;

б) вироблення критеріїв ефективності університетської системи щодо її забезпечення згідно міжнародних стандартів;

в) створення онлайн платформи для оцінки ефективності політики академічної доброчесності;

г) надання практичної та фінансової підтримки з боку інституцій ЄС, відповідальних за вищу освіту, забезпечення та контроль якості, акредитацію та атестацію (ліцензування);

д) створення програми підвищення обізнаності з наукової етики шляхом формування європейської мережі вчених, зацікавлених у просуванні передового досвіду у сфері академічної доброчесності.

Детально структура системи забезпечення академічної доброчесності визначена Рекомендаціями для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, затвердженими у 2019 році рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [11]. Відповідно з рекомендаціями університетська система забезпечення академічної доброчесності складається із таких блоків: 1) нормативна база; 2) структурні підрозділи та уповноважені комісії; 3) інформаційна база; 4) інструменти впровадження принципів академічної доброчесності в освітню і наукову діяльність університету; 5) інструменти контролю дотримання академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності.

Детально завдання діяльності кожного із елементів університетської системи та її основних елементів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Університетська система забезпечення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин

Складові	Завдання	Основні елементи
нормативна база	описує на системному рівні механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, процедури попередження та боротьби з порушеннями принципів академічної доброчесності	- Кодекс корпоративної культури; - Кодекс академічної доброчесності; - Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин; - Положення про Комісії з академічної доброчесності і університетську Комісію з етики та управління конфліктами; - Положення про групу сприяння академічній доброчесності; - інші нормативні документи щодо здійснення відповідних видів освітньо-наукової діяльності у яких відображаються питання академічної доброчесності
структурні підрозділи та уповноважені комісії	забезпечують популяризацію принципів академічної доброчесності, їх впровадження в освітньо-наукову діяльність закладу вищої освіти, а також виконують наглядову та контролюючу функцію	- Група сприяння академічній доброчесності; - постійно діюча університетська Комісія з етики та управління конфліктами; - одноразово сформовані комісії з академічної доброчесності, які створюються за необхідності
інформаційна база	здійснює популяризацію принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності в університеті у питаннях академічної доброчесності	- сайт (рубрика сайту) «Академічна доброчесність»; - інформаційні та методичні матеріали, присвячені інформаційній грамотності та попередженню плагіату; - інформаційні матеріали щодо корпоративної культури на робочому місці та переваг чесного навчання; - матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності серед осіб, що здобувають вищу освіту
інструменти впровадження принципів академічної доброчесності	мають просвітницьку функцію та за допомогою яких стає можливим попередження випадків порушення принципів академічної доброчесності	- інформаційно-консультативне супроводження співробітників ЗВО та здобувачів вищої освіти через створення відповідних ресурсів на сайті бібліотеки, друк буклетів та постерів, розробка та поширення відео-роликів тощо; - масові відкриті онлайн-курси за тематикою академічної доброчесності та основ інформаційної грамотності;

Складові	Завдання	Основні елементи
		- програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних за відповідною тематикою; - лекції основних стейкхолдерів вищої освіти (відомих випускників, роботодавців, експертів тощо) з тематики переважного навчання та реалізації наукових досліджень, цикли тренінгів в рамках всеукраїнських та міжнародних проектів з академічної доброчесності, грантових програм тощо
інструменти контролю додержання академічної доброчесності	забезпечують оцінку дотримання принципів академічної доброчесності у освітньому процесі, виявляють прояви академічної недоброчесності	- здійснення анкетування учасників наукового та освітнього процесів на предмет порушень академічної доброчесності; - обов'язкова перевірка наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на наявність ознак академічного плагіату відповідно до створеної нормативної бази

Джерело: Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/>

Формування культури доброчесності закладу вищої освіти довготривалий процес впровадження якого потребує відповідного забезпечення: нормативного – для врегулювання етичних норм, цінностей, відповідальної поведінки; організаційно-методичного – для впровадження та підтримки академічної доброчесності в закладі вищої освіти; інформаційно-аналітичного – для створення основи прийняття рішень щодо постійного поліпшення рівня академічної доброчесності [13].

Відповідальними за виконання вимог щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти є **органи управління закладу** [15]: керів-

ник закладу; вчена рада закладу; керівники відокремлених структурних підрозділів, факультетів (навчально-наукових інститутів) та кафедр; вчені чи педагогічні ради структурних підрозділів (за наявності). Одним із найважливіших чинників ефективної діяльності щодо запобігання академічної недоброчесності на думку М. Рябенко є ініціатива керівника закладу [16].

В той же час відповідальність за дотримання доброчесної поведінки у закладі вищої освіти розподіляється між усіма учасниками навчального процесу. Розподіл відповідальності за доброчесну академічну поведінку в закладі вищої освіти наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл відповідальності за доброчесну академічну поведінку у ЗВО

Суб'єкти освітнього Процесу	Зони відповідальності за доброчесну академічну поведінку
Здобувачі вищої освіти	відповідальні за свою академічну поведінку і мають вимагати рівних умов навчання та оцінювання
Викладач	створюють умови до формування середовища партнерства та академічної чесності; набувають здатність до

© Шинкарук О. В.

	виявлення плагіату в письмових аудиторних та позааудиторних роботах здобувачів; несуть відповідальність за оцінювання унікальності тексту есе, курсових і дипломних робіт та за процес прозорого, відкритого, чесного оцінювання результатів навчання
Завідувачі кафедр та декани Факультетів	відповідають за недопущення проявів академічної недоброчесності на кафедрах і факультетах
Комісії з питань академічної доброчесності факультетів та університету	відповідальні за розроблення та проведення заходів зі сприяння формування та дотримання доброчесного академічного середовища, розгляд скарг щодо проявів академічної недоброчесності серед учасників освітнього процесу університету
Методичний відділ (або інший за функціональним призначенням)	перевіряє наявність плагіату та встановлює рівень унікальності всіх навчально-методичних робіт науково-педагогічних працівників, що видаються у ЗВО
Редакційні ради наукових видань університету	відповідальні за дотримання принципів публікаційної етики та наукової доброчесності, здійснюють експертне оцінювання якості та оригінальності наданих рукописів
Спеціалізовані вчені ради ЗВО	ради проводять політику дотримання принципів академічної доброчесності, перевіряють наявність плагіату дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії, доктора наук
Відділ забезпечення якості ЗВО	розробляє політику якості, принципи академічної культури, проекти нормативного регулювання академічної культури, організаційно-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення академічної доброчесності у ЗВО

Джерело: [13].

Нормативна база. Складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти є затверджена нормативними документами закладу вищої освіти *політика забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності* (кодекс академічної доброчесності) (п.3 стаття 32 Закону «Про вищу освіту») [14]. Запровадження політики доброчесності передбачає розробку та прийняття закладом вищої освіти унікального кодексу або положення, яке визначає принципи та механізми формування політики якості та академічної культури закладу [13]. *Етичний кодекс академічної установи* (кодекс академічної доброчесності, кодекс академічної етики, кодекс академічної поведінки, кодекс честі, кодекс академічних цінностей університету або наукової установи)

визначає загальну філософію функціонування університету або наукового інституту, віддзеркалює та захищає сформовані в ньому позитивні культурні традиції, підтримує цінності доброчесності колективу [9].

Кодекси честі вищих навчальних закладів А.Мельниченко розглядає як локальні нормативні документи особливого типу, що виконують важливу роль в утвердженні стандартів академічної доброчесності і можуть ухвалюватися як окремою науковою або освітньою установою, так і певною професійною науковою спільнотою (асоціації, спілки). «Головна функція кодексів честі (етичних кодексів) – це формування системи соціальної відповідальності науковця та освітянина» [8, с. 172]. На думку автора,

© Шинкарук О. В.

головною вимогою є не ухвалення кодексу честі, а імплементація його положень у науково-освітній процес та моніторинг їх дотримання членами академічної спільноти.

На думку В. Зінченко Кодекс честі закладу вищої освіти є ефективним інструментом дотримання академічної доброчесності. «Кодекс честі – це документ, який встановлює загальні моральні принципи та правила етичної поведінки осіб, що працюють і навчаються у виші» та забезпечує формування корпоративної культури та демократичних стосунків академічної спільноти [7]. Типова структура кодексів честі українських навчальних закладів та наукових установ переважно відображає основні морально-етичні принципи діяльності закладу та вимоги їх дотримання у навчальному процесі.

Кодекси честі університетів встановлюють основні правила етичної поведінки учасників науково-освітнього процесу. Д. Сопова визнає головним завданням кодексу формування колективної та особистої відповідальності: «надання переваги етичним вимірам науки та соціальної відповідальності всієї наукової спільноти і кожного науковця зокрема» [20, с. 59].

Зміст сучасних кодексів честі іноземних університетів вміщує такі основні складові [23]: сама обітниця, що визначає етичні принципи академічної доброчесності освітнього закладу; основні порушення академічної доброчесності; санкції, передбачені за відповідні порушення; орган або особи визначають наявність порушення та виносять відповідні санкції (принципи організації діяльності та ухвалення рішень). У той же час прагнення долучитися до міжнародних стандартів освіти може провокувати декларативний характер прийнятих ЗВО нормативів академічної доброчесності, впровадження яких не забезпечується дієвими заходами та рішеннями. Так О. Слободянюк на підставі аналізу

впровадження академічної доброчесності у вищій освіті США і університетами України, виокремила проблеми впровадження кодексів етики закладів вищої освіти, а саме [18, с.29]:

- кодекси впроваджується за «вказівкою згори», і не є логічним етапом формування власної академічної культури закладу;

- документ «не відзеркалює справжні погляди на академічну культуру більшості студентів та викладачів»;

- кодекси переважно містять дослівне викладення норм та змісту академічної доброчесності, визначені статтею 42 Закону «Про освіту», і не враховують індивідуальні особливості і специфіку конкретного навчального закладу.

Потенційні організаційні ризики впровадження етичних кодексів закладів освіти визначено за результатами Моніторингу впровадження рекомендацій ОЕСР щодо доброчесності в системі освіти України (2019) [10]: формальне прийняття етичного кодексу без застосування передбачених ним вимог на практиці; використання етичного кодексу адміністрацією закладу освіти для тиску на окремих викладачів, здобувачів освіти; конфлікти інтересів у роботі етичних комісій. Ці застереження доцільно враховувати при розробці нормативних документів внутрішньої університетської системи формування академічної доброчесності закладів.

Комісії з академічної доброчесності. Складовою університетської системи дотримання академічної доброчесності у освітньому процесі є робота Комісії з академічної доброчесності – колегіального експертно-консультативного органу, мета якого – сприяти дотриманню етичних принципів і стандартів, фундаментальних принципів академічної доброчесності в академічній спільноті та розгляду питань порушення академічної доброчесності.

Рекомендаціями для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності пропонується організовувати роботу комісій на двох рівнях [15]: комісія з академічної доброчесності створюється на рівні інституту (факультету) і складається з представників професорсько-викладацького складу кафедр інституту (факультету); університетська комісія з етики та управління конфліктами, як правило, створюється під головуванням першого проректора.

В свою чергу заклади вищої освіти організовують роботу комісій відповідно до специфіки і умов організації науково-освітньої діяльності кожної конкретної установи. Також різняться назви відповідного колегіального органу: комісія з питань доброчесності, комісія з питань етики, комісія з питань етики та академічної доброчесності тощо. Організація та робота колегіального органу з дотримання принципів академічної доброчесності закладу вищої освіти регулюється відповідним положенням, яке визначає мету, завдання, умови організації роботи та процедуру розгляду конфліктних питань.

Інформаційна база. Інформаційною базою університетської системи впровадження академічної доброчесності є офіційний сайт закладу на якому розміщуються нормативні, методичні та інформаційні документи щодо етики науково-освітньої діяльності та принципів дотримання академічної доброчесності; інформаційні та методичні матеріали, присвячені популяризації принципів академічної доброчесності, інформаційній грамотності та попередженню плагіату.

Складовою системи запровадження принципів академічної доброчесності у вищому навчальному закладі є **бібліотека**, яка здійснює інформаційно-технологічну діяльність щодо по-

пуляризації принципів академічної доброчесності, основ інформаційної грамотності та роботи з базами даних [15].

У 2016 році у рамках реалізації Проекту сприяння академічній доброчесності (SAIUP), що було реалізовано Американськими Радами з міжнародної освіти спільно з Міністерством освіти та науки України за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки, Бібліотечна Асоціація (УБА) започаткувала проєкт «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек». Проєкт передбачав включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах [24].

Популяризація та впровадження принципів академічної доброчесності працівниками бібліотек здійснюється у межах інформаційної підтримки науково-освітнього процесу і передбачає реалізацію ряду заходів [2]: викладання окремих тем навчального курсу з основ академічного письма; освітні заходи (надання рекомендацій, консультацій і тренінгів з питань академічної доброчесності); надання доступу до систем виявлення текстових збігів / ідентичності / схожості; підтримка та супровід репозитарію відкритого доступу; проведення дискусій щодо академічної доброчесності; популяризація академічної доброчесності; проведення досліджень з питань академічної доброчесності. Популяризація академічної доброчесності у закладах вищої освіти вимагає опанування бібліотекарами сформованих професійних компетентностей щодо впровадження різних видів діяльності. Перспективним та актуальним питанням формування культури академічної доброчесності є створення в українських університетах електронного репозитарію наукових робіт студентів та професорсько-викладацького складу [20].

Інструменти впровадження принципів академічної доброчесності.

Впровадження принципів академічної доброчесності у закладах освіти передбачає організацію системної різнопланової роботи із залученням усіх учасників науково-освітнього процесу: здобувачів вищої освіти, адміністративних, педагогічних, науково-педагогічних працівників. Заходи із забезпечення дотримання академічної доброчесності у закладах вищої освіти мають проводитися комплексно і на постійній основі і бути спрямовані на вирішення таких питань [13; 20]: актуалізація питань академічної доброчесності та дотримання нормативних положень всіма учасниками освітнього процесу у ЗВО; внесення змін до нормативних документів ЗВО, щодо визначення принципів академічної доброчесності, прав і обов'язків учасників науково-освітнього процесу та відповідальності за їх порушення; проведення різного рівня тренінгових програм з академічної доброчесності і захисту прав інтелектуальної власності для науково-педагогічних працівників і адміністративного персоналу; внесення до навчальних планів курсу з основ академічного письма та дослідницької роботи для здобувачів вищої освіти; проведення тематичних науково-практичних заходів для науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти щодо актуалізації питань важливості академічної доброчесності; запровадження та підтримання інформативної вебсторінки для загального доступу, яка буде містити рекомендації з академічної доброчесності, якості академічного письма, інформувати про прийняті стандарти цитування, надавати приклади виявлених проявів академічної недоброчесності тощо; проведення заходів з протидії корупції; обговорення зі студентами прикладів якісного та неякісного академічного письма, наведення прикладів якісних наукових робіт; розроблення нестандартних, творчих, проблемних завдань

для здобувачів вищої освіти, чітке пояснення вимог до їхнього виконання та оцінювання; налагодження технології перевірки робіт здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних робітників на наявність плагіату, придбання ліцензійного програмного забезпечення для перевірки робіт.

Безперечно, використовуючи нормативні документи та рекомендації, заклади вищої освіти розробляють і впроваджують власні інструменти впровадження принципів академічної доброчесності, враховуючи особливості та специфіку діяльності закладу, напрями та завдання підготовки майбутніх фахівців.

Інструменти контролю дотримання академічної доброчесності. Інструментами контролю дотримання академічної доброчесності в закладах вищої освіти є: анкетування учасників наукового та освітнього процесів на предмет порушень академічної доброчесності; перевірка наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних робіт на наявність ознак академічного плагіату [1].

Опитування викладачів і здобувачів вищої освіти щодо обізнаності що таке академічна доброчесність та проявів академічного шахрайства, що періодично проводяться університетами, відіграють двояку роль у розбудові культури доброчесності закладів [12]. З одного боку, отримання інформації щодо проявів академічної недоброчесності, з якими стикаються учасники науково-освітнього процесу, дає змогу внести корективи у запроваджену університетом систему впровадження принципів доброчесності і відповідальності за їх порушення. З іншого боку, участь здобувачів вищої освіти в опитуванні є підставою замислитися щодо власної етичної поведінки, а тим, хто не має уявлення про етичні принципи науково-освітньої діяльності, отримує таку інформацію.

Періодичне опитування здобувачів вищої освіти, що проводиться навчальними закладами, стосується таких питань: рівень обізнаності щодо дотримання принципів академічної доброчесності в освітньому процесі; причини, що провокують до порушення академічної доброчесності; усвідомлення відповідальності щодо порушення академічної доброчесності; випадки порушення академічної доброчесності у навчальному закладі; ефективні форми та методи формування академічної культури тощо.

Перелік запитань анкети залежить від того, яку інформацію хочуть отримати дослідники і яким чином в подальшому будуть використані результати опитування. Періодичне проведення опитування учасників освітнього процесу щодо дотримання академічної доброчесності та умов забезпечення академічної культури у закладах вищої освіти за єдиною методикою дає простежити рівень поінформованості здобувачів вищої освіти щодо вимог дотримання академічної доброчесності, а також оцінити ефективність заходів з формування академічної культури, які проводяться у закладі.

Ще одним інструментом контролю за дотриманням академічної доброчесності є проведення *перевірки на плагіат* наукових робіт, підготовлених як членами науково-педагогічного колективу, так і здобувачами вищої освіти. Відповідно з Рекомендаціями для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності навчальні, кваліфікаційні, науково-методичні та наукові роботи обов'язково мають проходити перевірку на наявність ознак академічного плагіату, зокрема [15]: навчальні та кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти на етапі подання роботи до захисту; науково-методичні роботи, монографії, а також електронні твори на етапі рецен-

зування; наукові роботи на етапі подання роботи в редакційну колегію журналу, в оргкомітет конференції, до розгляду спеціалізованою вченою радою; заключні звіти за результатами виконання науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів перед поданням на затвердження до науково-дослідної частини. У випадку, якщо за результатами перевірки встановлюється факт наявності академічного плагіату, то така робота не допускається до захисту, рецензування або розгляду, не рекомендується до друку, вважається такою, що не пройшла внутрішнє рецензування, а її автор має бути притягнутий до академічної відповідальності.

Оцінку інституційних політик і процедур із забезпечення академічної доброчесності в навчанні, викладанні та дослідженнях закладів вищої освіти здійснено О. Слободяннюк за результатами аналізу сайтів десяти провідних українських університетів (відповідно до національного рейтингу «Топ 200» (2019)) [19, с. 404]. За результатами дослідження виявлено особливості впровадження системи забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти України:

- на інституційному рівні переважає формальний підхід до розроблення та реалізації політики академічної доброчесності;

- доступ до інформації щодо політики академічної доброчесності закладів переважно є ускладненим;

- недостатнє розуміння відповідальності та необхідності чітких процедур щодо відповідальності за порушення академічної доброчесності;

- в стратегіях розвитку закладів вищої освіти незакцентовано, що академічна доброчесність є пріоритетом та інструментом підвищення внутрішньої якості освіти.

Досвід європейських і вітчизняних практик впровадження принципів академічної доброчесності у закладах

вищої освіти засвідчує необхідність формування «культури доброчесності» на основі системного запровадження єдиної політики академічної доброчесності у освітньому середовищі та активного залучення усіх учасників освітнього процесу до дотримання принципів доброчесності на усіх рівнях науково-освітньої діяльності.

Висновки і перспективи (Discussion). Інтеграція вітчизняної системи вищої освіти до європейського освітнього простору обумовила запровадження у практику закладів вищої освіти системи дотримання стандартів академічної доброчесності. На законодавчому рівні прийнято Нову редакцію Закону України «Про вищу освіту» (2017). Важливим детермінуючим фактором запровадження системи дотримання етичних норм у вітчизняних закладах вищої освіти стала діяльність Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти, яка із 2019 року розпочала акредитацію освітніх програм, у процесі якої необхідно розкрити практику і процедури дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу. У жовтні 2019 року Національною агенцією затверджено «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» на основі кращих європейських і вітчизняних практик. Контент аналіз даних Рекомендацій свідчить, що університетська система забезпечення академічної доброчесності складається із таких складових: 1) нормативна база (Кодекси, Положення); 2) структурні підрозділи та уповноважені комісії (Комісії, Групи сприяння); 3) інформаційна база (сайти, рубрики, інформаційні та методичні матеріали); 4) інструменти впровадження принципів академічної доброчесності в освітню і наукову діяльність університету (підвищення кваліфікації, онлайн курси, лекції та тренінги, інформаційно-консультативний супровід); 5) інструменти контролю

дотримання академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності (анкетування учасників освітньо-наукового процесу, перевірка робіт на наявність ознак академічного плагіату). Отже, аналіз існуючих практик впровадження систем академічної доброчесності свідчить, що реалізується регламентуюча складова (вимоги, норми, правила, стандарти відображені у Законах, Положеннях, Кодексах), інформаційно-інструментальна, інституційно-контролююча, проте, недостатньо уваги приділено мотиваційно-стимулюючому складнику, що на наше переконання є важливим у питаннях моральної поведінки людини, у тому числі доброчесної.

Список використаних джерел

1. Башкір О. Реалізація принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти України. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 2 (33). С. 77–90.
2. Бруй О., Савенкова Л., Чуканова С. Профіль компетентностей бібліотекарів з академічної доброчесності: рекомендації. Онлайнвий ресурс. Київ: Українська бібліотечна асоціація, 2019. 16 с. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/publications/AI_Profil_2019.pdf
3. Візнюк В. В. Вплив академічної доброчесності на soft skills майбутнього педагога під час виконання дослідницької роботи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 4 (137). С. 16–25.
4. Грицаєнко Л. М. Принципи академічної доброчесності в системі внутрішнього забезпечення якості освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 77. С. 63–67.
5. Добко Т., Турчиновський В. Академічна культура та доброчесність, як соціальний капітал сучасного університету. *Академічна чесність як основа*

сталого розвитку університету /Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 37–52.

6. Євсєєва Г. П., Савицький М. В. Реалізація нормативно-правових засад академічної доброчесності у ПДАБ: здобутки та перспективи. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2021. № 1(001). С. 132–146.

7. Зінченко В. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип 31. Том 3. С. 198–205.

8. Мельниченко А. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної чесності науковця і освітянина. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* /Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 171–182.

9. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjxvPGwnIH-AhVRzIsKHSIJDKkQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Facademi.org.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F07%2FMethodichni-rekomendatsiyi-dlya-serednih-shkil-1-1.pdf&usq=AOvVaw33C1zeJuAAh91G5HS9FfN4>

10. Моніторинг впровадження рекомендацій ОЕСР щодо доброчесності в системі освіти України. Аналітичний звіт. / О.Заплотинська та ін. Київ. 2019. URL: <https://www.skeptic.in.ua/oecd-integrity-monitoring/>

11. Нормативні документи щодо академічної доброчесності. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/>

12. Ольховик М., Лілік О. Діагностика рівня сформованості культури академічної доброчесності майбутніх учителів. *Тенденції розвитку вищої освіти та педагогічної науки*. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вісник № 18 (174). С. 81–86.

13. Полякова Г., Лола Ю., Почуєва О. Упровадження, моніторинг та оцінка академічної доброчесності в закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Т. 2. С. 149–156.

14. Про вищу освіту: Закон України від липня 2014 року № 1556-VII. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81#w1_2

15. Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/>

16. Рябенко М.І. Органи управління закладом вищої освіти як суб'єкти профілактики порушень академічної доброчесності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20(2). С. 119–122.

17. Скідан В., Романюк Є., Єфімчук Г. До питання впровадження принципів академічної доброчесності в освітній процес. *Міжвузівський збірник «Наукові нотатки»*. Луцьк, 2018. Випуск № 64. С.206–210.

18. Слободянюк О. До питання академічної доброчесності у вищій освіті: погляд експертів США та України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 8 (92). С. 23–33.

19. Слободянюк О. М. Академічна доброчесність у вищій освіті України: особливості впровадження та тенденції розвитку. *Педагогіка XXI сто-*

ліття: сучасний стан та тенденції розвитку: колективна монографія. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 388–414.

20. Сопова Д. О. Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу : дис. д-ра філософії з педагогіки : 011. Київ, 2020. 228 с.

21. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ: ТОВ "ЦС", 2015. 32 с.

22. Суліма Є., Деніжна С. Академічна доброчесність: етичне та нормативно-правове регулювання в університетському співтоваристві. *Університети і лідерство*. 2020. № 2 (10). С. 120–141.

23. Ткаченко В., Кожекіна Л. Досвід застосування методу контент-аналізу до дослідження практик академічної доброчесності в українських ВНЗ. *Освітня аналітика України*. 2017. № 1 (1). С. 55–69.

24. Шекенева В.І. Бібліотека закладу вищої освіти – осередок формування культури академічної доброчесності. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип.5. С. 192-196.

References

1. Bashkir, O. (2021). Realizatsiia pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti v zakladykh vyshchoi osvity Ukrainy [Implementation of the principles of academic integrity in higher education institutions in Ukraine]. *Osvitlohichnyi dyskurs*, 2(33), 77–90.

2. Brui, O., Savenkova, L., & Chukanova, S. (2019). Profil kompetentnostei bibliotekariv z akademichnoi dobrochesnosti: rekomendatsii [Competency profile of librarians in academic integrity: recommendations]. Kyiv: Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia. URL:

https://ula.org.ua/images/uba_document/publications/AI_Profil_2019.pdf

3. Vizniuk, V. V. (2021). Vplyv akademichnoi dobrochesnosti na soft skills maibutnoho pedahoha pid chas vykonannia doslidnytskoi roboty [The impact of academic integrity on the soft skills of future educators during research work]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*, 4(137), 16–25.

4. Hrytsaienko, L. M. (2020). Pryntsypy akademichnoi dobrochesnosti v systemi vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvity [Principles of academic integrity in the system of internal quality assurance in education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 77, 63–67.

5. Dobko, T., Turchynovskyi, V. (2016). Akademichna kultura ta dobrochesnist, yak sotsialnyi kapital suchasnoho universytetu [Academic culture and integrity as social capital of the modern university]. U T.V. Finikova, & A.Ie. Artiukhova (Red.), *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* (s. 37–52). Kyiv: Takson.

6. Yevsieieva, H. P., & Savyt-skyi, M. V. (2021). Realizatsiia normatyvno-pravovykh zasad akademichnoi dobrochesnosti u PDAB: zdobutky ta perspektyvy [Implementation of regulatory and legal principles of academic integrity in the PDAB: achievements and prospects]. *Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury*, 1(001), 132–146.

7. Zinchenko, V. (2020). Akademichna dobrochesnist yak osnova suchasnoho protsesu [Academic integrity as the foundation of the modern process]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 31(3), 198–205.

8. Melnychenko, A. (2016). Kodeks chesti yak instrument dotrymanna akademichnoi chesnosti naukovtsia i osvitanyna [Code of Ethics as a Tool for Upholding Academic Integrity for Researchers and Educators]. U T.V. Finikova, &

A.Ie. Artiukhova (Red.), Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu (s. 171–182). Kyiv: Takson.

9. Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity z pidtrymky pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti [Guidelines for Higher Education Institutions to Support the Principles of Academic Integrity]. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjxvPGwnIH-AhVR-zIsKHSIJDKkQFnoECAs-QAQ&url=https%3A%2F%2Facademiq.org.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2021%2F07%2FMethodychni-rekomendatsiyi-dlya-serednih-shkil-1-1.pdf&usq=AOvVaw33C1zeJu-AAh91G5HS9FfN4>

10. Monitorynh vprovadzhenia rekomendatsii OESR shchodo dobrochesnosti v systemi osvity Ukrainy [Monitoring the Implementation of OECD Recommendations on Integrity in the Education System of Ukraine]. Analitychnyi zvit. / O. Zaplotynska ta in. (2019). Kyiv. URL: <https://www.skeptic.in.ua/oecd-integrity-monitoring/>

11. Normatyvni dokumenty shchodo akademichnoi dobrochesnosti [Regulatory Documents Regarding Academic Integrity]. Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. URL: <https://naqa.gov.ua/>

12. Olkhovyk, M., & Lilik, O. (2022). Diagnostyka rivnia sformovanosti kultury akademichnoi dobrochesnosti maibutnikh uchyteliv [Assessment of the Level of Formation of Academic Integrity Culture among Future Teachers]. Tendentsii rozvytku vyshchoi osvity ta pedahohichnoi nauky. Seriia: Pedahohichni nauky, 18(174), 81–86.

13. Poliakova, H., Lola, Yu., & Pochuieva, O. (2019). Uprovadzhenia, monitorynh ta otsinka akademichnoi dobrochesnosti v zakladakh vyshchoi osvity [Implementation, Monitoring, and Assess-

ment of Academic Integrity in Higher Education Institutions]. Innovatsiina pedahohika, 2, 149–156. Odesa.

14. Pro vyshchu osvitu [About Higher Education]: Zakon Ukrainy vid lypnia 2014 roku № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81#w1_2

15. Rekomendatsii dlia ekspertiv iz rozghliadu vnutrishnoi polityky i protsedur zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti ta zovnishnoi otsinky yikh yakosti [Recommendations for Experts on Reviewing Internal Policies and Procedures Ensuring Academic Integrity and Evaluating their Quality]. Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. URL: <https://naqa.gov.ua/>

16. Riabenko, M.I. (2020). Orhany upravlinnia zakladom vyshchoi osvity yak subiekty profilaktyky porushen akademichnoi dobrochesnosti [Management Bodies of Higher Education Institutions as Entities in the Prevention of Academic Integrity Violations]. Innovatsiina pedahohika, 20(2), 119–122.

17. Skidan, V., Romaniuk, Ye., & Yefimchuk, H. (2018). Do pytannia vprovadzhenia pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti v osvitnii protses [On the Implementation of Academic Integrity Principles in the Educational Process]. Mizhvuzivskyi zbirnyk «Naukovi notatky», 64, 206–210. Luts'k.

18. Slobodianiuk, O. (2019). Do pytannia akademichnoi dobrochesnosti u vyshchii osviti: pohliad ekspertiv SSHA ta Ukrainy [On the Matter of Academic Integrity in Higher Education: A Perspective from Experts in the USA and Ukraine]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii, 8(92), 23–33.

19. Slobodianiuk, O. M. (2021). Akademichna dobrochesnist u vyshchii osviti Ukrainy: osoblyvosti vprovadzhenia ta tendentsii rozvytku [Academic Integrity in Higher Education in Ukraine: Features of Implementation and Development

Trends]. Pedagogika XXI stolittia: suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku kolektyvna monohrafiia (s. 388–414). Lviv-Torun: Liha-Pres.

20. Sopova, D. O. (2020). Akademichna chesnist yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv v universytetakh Yevropeiskoho Soiuzu [Academic Honesty as a Component of Professional Training for Future Specialists in European Union Universities] (Dys. d-ra filosofii z pedagogiky, 011). Kyiv, 228 s.

21. Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Standards and Recommendations for Quality Assurance in the European Higher Education Area]. Kyiv: TOV "TsS", 2015. 32 c.

22. Sulima, Ye., & Dienizhna, S. (2020). Akademichna dobrochesnist: etychne ta normatyvno-pravove rehuliuvan-

nia v universytetskomu spivtovarystvi [Academic Integrity: Ethical and Legal Regulation in the University Community]. Universytety i liderstvo, 2(10), 120–141.

23. Tkachenko, V., & Kozhekina, L. (2017). Dosvid zastosuvannia metodu kontent-analizu do doslidzhennia praktyk akademichnoi dobrochesnosti v ukrainskykh VNZ [Experience of Applying Content Analysis Method to Study Practices of Academic Integrity in Ukrainian Higher Education Institutions]. Osvitnia analityka Ukrainy, 1(1), 55–69.

24. Shekeneva, V.I. (2018). Biblioteka zakladu vyshchoi osvity – oseredok formuvannia kultury akademichnoi dobrochesnosti [The Library of Higher Education Institution as a Hub for Cultivating Academic Integrity Culture]. Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 5, 192-196.

INTERNAL SYSTEM FOR ENSURING ACADEMIC INTEGRITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Shynkaruk O. V.

Abstract. *The integration of the domestic higher education system into the European Higher Education Area has led to the implementation of a system for upholding academic integrity standards in the practices of higher education institutions. At the legislative level, the new edition of the Law of Ukraine "On Higher Education" was adopted in 2017. The National Agency for Quality Assurance in Higher Education played a significant role in introducing the system of ethical norms compliance in domestic higher education institutions. Since 2019, the agency has been accrediting educational programs, during which participants in the educational process are required to disclose their practices and procedures for adhering to academic integrity. In October 2019, the National Agency approved "Recommendations for Higher Education Institutions on the Development and Implementation of a University System for Ensuring Academic Integrity" based on the best European and domestic practices. A content analysis of the recommendations indicates that the university system for ensuring academic integrity consists of the following components: 1) normative framework (codes, regulations); 2) structural units and authorized commissions (commissions, support groups); 3) informational base (websites, sections, informational and methodological materials); 4) tools for implementing the principles of academic integrity in the educational and research activities of the university (professional development, online courses, lectures and training, informational-consultative support); 5) tools for monitoring compliance with academic integrity in educational and research activities (surveys of participants in the educational and research process, checking works for signs of academic plagiarism).*

Key words: *academic culture, academic integrity, internal quality assurance system, higher education institutions, higher education seekers.*

© Шинкарук О. В.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 14(4) 2023